

RENDAHGYÓ ÓRÁN LEHET IGAZÁN MEGISMERNI A RENDAHGYÓ TÖRTÉNELMET

Kilép a félcipőből, felmászik a szoborra

A budapestiek Sztálin szobrát döntötték le 1956-ban, a hőmezővásárhelyiek Ivánt. A forradalom egy életre szóló élmény – de hogyan lehet ebből átadni valamit a gyerekeknek? Talán úgy, hogy a nagy események mellett arról is hallanak, hogyan változtak meg emberek néhány nap alatt. **Czucz Győző**, aki annak idején Iván nyakába tette a kötelet, erről beszélt.

HŐMEZŐVÁSÁRHELY BAKOS ANDRÁS

– Kézről kézre adták az emberek a drótkötél végét, Katona Jóska és Kállai Öcsi ráállt a csizmákra, én pedig, mivel akkor is ilyen macskaalkatú voltam, fölmásztam a kezükön, vállukon, fejükön, átvettem a kötelet, és fölakasztottam a szobor nyakába.

IVÁNNAL FELSZÁNTOTTÁK AZ UTCÁT

Nehéz volt, összeszurkálták a tenyeremet a drótszalak, mert foszlós, öreg volt már az a kótél. Lemásztam, fölhúztam a félcipőmet, a tűzoltóautó pedig megfeszítette a kötelet. Iván recsegett, és ledőlt, a jobb karja vállból letört – idézi fel történetét **Czucz Győző** a vásárhelyi Emlékpont Múzeum előadótermében, a rendhagyó történelemórán. A hallgatószám: a Németh László gimnázium diákjai. Az asztalon korabeli egészségügyi táská, az amerikai Time magazin 1957. januári száma, amelynek címlapján az év embere: a magyar szabadságharcos. **Elek András**, a múzeum közönségkapcsolati munkatársa föl-

mutatja a budapesti Sztálin-szobor egy szilánkját is. Az óra mindarról szól, ami a történelemlétkönyvekben nem szerepel, mégis érdemes tudni. Például, hogy nemcsak Budapesten zajlott a forradalom, de a vidéki események mozgatói másolni próbálták a fővárosi történéseket. Pesten Sztálint döntötték le, Vásárhelyen pedig Kamotsay István Szovjet katonacímű szobrát, amelyet a vásárhelyiek Ivánnak neveztek.

Hogyan lesz valakiből forradalmár? Győző 19 éves volt 1956-ban, fiatal technikusként dolgozott a vásárhelyi mérleggyárban, inkább munkásnak számított, mint értelmiséginek. Nem tudott a szerveződiákmozgalmakról.

– Aznap ugyanolyan goromba, esős idő volt, mint most, a rádió révén nagyon gyorsan elterjedt, hogy Pesten tüntetnek – mondja

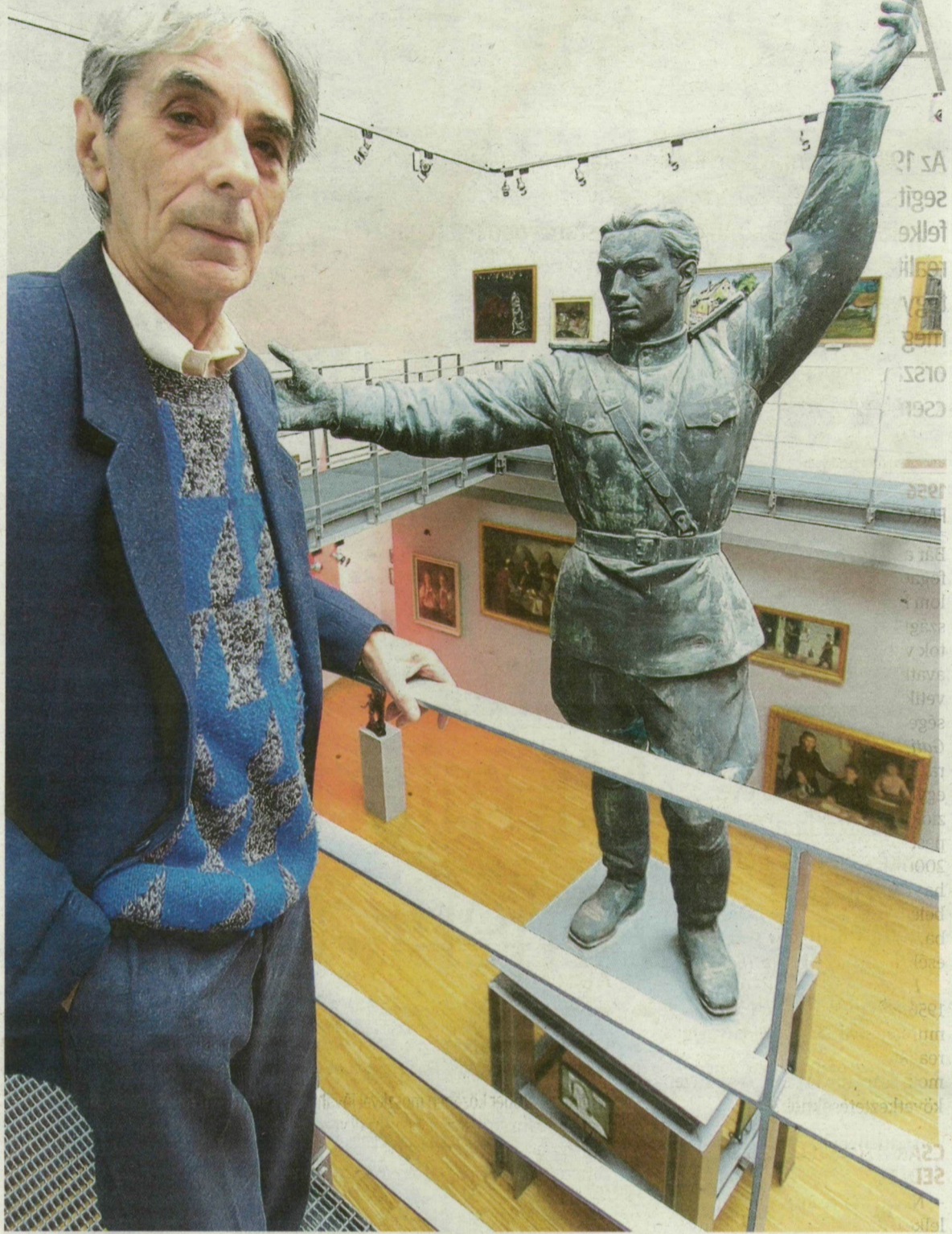
Fegyvert a laktanyából. Október 26-án Győző és társai arról tárgyaltak a hatalommal, hogy a történet után fölfegyverzett nemzetörségre van szükség, tehát fegyvereket kell kapniuk. – A parancsnok azt mondta, egy óra múlva találkozunk a laktanyában, és mintha ez lenne a legtermészetesebb, egy óra múlva már ott voltam a laktanyában biciklivel. Megállapodtunk, és a három teherautó a fegyverekkel egy újabb óra múlva már a mostani Alföldi Galéria mellett állt. Mire odaértem, elfogyott a dobtáras géppisztoly, nekem csak karabély jutott. Visszamentünk, hogy megvédjük a gyárat.

Czucz Győző. – Annak is hamar híre ment október 26-án, hogy gyűlés lesz a vásárhelyi Hal téren, ma ez a Hősök tere. A tömeg át szép lassan haladt egy tűzoltóautó, amelynek sofőrjét és parancsnokát is sokan megszólították, mert attól tartottak, ez a kocsis azért jött, hogy föloszlassa a tüntetést. Nem ezért jött – és meggyőződésem, nem a hatalom küldte, hogy kíméletesen távolítsa el a szobrot, ahogy ezt egyesek állítják. Hiszen utána Ivánt vontatva végigszántotta az utcákat.

NEMZETŐRÖK A GIMI PADLÁSÁN

– Valahogy mindnyájunk számára nyilvánvaló volt, mi fog történni, és mit kell csinálni, de utólag nézve tényleg olyan az egész, mint egy álm. A szobordöntés után egy órával mint a forradalmárok egyik küldötte a pártbizottság épületében tárgyaltam a laktanyaparancsnokkal és a hatalom városi képviselőivel, akik nagyon engedékenyek voltak.

Hogyan kell érteni azt, hogy a forradalom megváltoztatja az em-

Dávid és Góliát. Czucz Győző az Emlékpont Múzeumban, Ivánnal. FOTÓ: FRANK YVETTE

bert? Egyszerűen úgy – meséli Győző –, hogy azok, akik addig nagymenők voltak, egyszer csak elcsön-desednek, mások pedig felemelik a fejüket. – Egyes kommunista vezetők a temetőben bujkáltak, és a család vitte nekik ételhordóban az

Ettünk, és reméltük, hogy még nincs vége.

Hogyan állt bosszút a hatalom? A megtorló intézkedések nagy része nem valamilyen törvényes rend szerint zajló eljárás volt. A visszatérő hatalom emberei gyakran személyes bosszúvágyuknak szereztek érvényt, és ez mindenki számára nyilvánvaló volt. Akadtak viszont olyan emberek is, akik segíteni próbáltak.

TŰNJÖN EL A GYEREK!

– Sokáig ruhában aludtam, apám mellett, aki éberebb volt, és amikor valami zajt hallott, rám piszegett, én fölugrottam, és az udvaron át hagytam el a portát. A család egyik ismerőse, aki jó viszonyban volt a pufajkásokkal, szólt apámnak, hogy a gyerek tűnjön el, mert baj lesz. Fölmentem Pestre, a nagybátyámékhoz, három évig nem is jöttem vissza. Utóbb találkoztam a Hódgép egyik dolgozójával, aki embere-

» A szobordöntés után egy órával mint a forradalmárok egyik küldötte a pártbizottság épületében tárgyaltam a laktanyaparancsnokkal és a hatalom városi képviselőivel, akik nagyon engedékenyek voltak.

Czucz Győző

ket toborzott, és fölvetett dolgozni, így jöttem haza. Az üzemből szólókat, hogy menjek be az igazgatóhoz, beszélni akar velem. Ő volt Nyámádi Gábor. Leültetett, azt mondta: „Öregem, én ismerem a maga viselt dolgait. Ha nem foglalkozik politikával, és szorgalmasan dolgozik, itt nem esik semmi bántódása.” Így is történt.

Ti hogyan hallgattatok rádiót?

Az ilyen történelemórák nehézsége abban áll, hogy előre nemigen lehet tudni, mi az, ami a történelemből felkelti a kiskamaszok kíváncsiságát. Menet közben viszont rögtön kiderül. Az Emlékpontban például azonnal abbamaradt az óvatos mozgolódás, mintha valaki intett volna, amikor Győző arról beszélt, hogy kamaszkorában nem hallgathatott olyan zenét, amelyet akart. Amikor egy-egy cimboránál összegyűltek, és bekapcsolták a rádiót, mielőtt áttektertek volna a Szabad Európára vagy a luxemburgi rádióra, az ajtót, ablakot előbb be kellett csukni.

Hatalom és hatalom között van különbség. Kossuthot Ferenc József uralkodása alatt temették nemzeti pompával, Plohn József lefényképezhette a 48-as honvédek, és a szabadságharc akkor mindennapi beszédtema volt. A szocializmus másképp működött. Győző és társai csak 1990 után mertek 56-os élményeikről beszélni. Pedig jó lett volna kicserélni az élményeiket, mert így erősödik az emlékezet. Azt mondja – már csak nekünk –, miközben odaáll a korláthoz, hogy egy képre kerülhessen Ivánnal, hogy amikor Pesten járt 1956-ban, több tengerre való filmet elfotózott, a rádió épületéről, a Rákóczi téri gyereksírokról. Őrizte egy ideig, aztán egyszer egy laborban elő akarta hívni, de egy katonatiszt ismerőse meglátta. Leszidta, és elvette tőle a tengerképet. Tulajdonképpen jót akart neki. Ezt is nehéz elmagyarázni ma egy tizenévesnek, de talán nem lehetetlen.

Farkas László amatőr színjátka a Nemzeti dalt szavalja Iván helyén 1956-ban. Magától értetődő volt, mit kell tenni. FOTÓ: EMLÉKPONT MÚZEUM